

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת חקת עניני תפילה ל"ב תשפ"ב | גליון מס' 222

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוינ' ע"ה

הגשם הוא שפע שמחבר למקור החיים וכל קיומו הוא רק בכח של תפילה [ב']

הגילוי של תחיית המתים. הגילוי של תחיית המתים זה גילוי של השפעת חיים שהיא מעבר למה שנקרא דרך הטבע. בדרך הטבע בעצמו הדברים עומדים לעצמם והם קיימים כדבר בפני עצמו. אבל הם אינם מחוברים לעולם למקור, ל"כי עמך מקור חיים". החיבור למקור, הקשר והשייכות אל המקור, אל מקור החיים, הקשר הזה הוא בגשם. כאן זה נמצא. בדבר הזה, זה קשור זה לזה.

לכן יום הגשמים גדול כיום שניתנה תורה או אפילו יותר ממתן תורה. כל הדברים האלה הם כולם חיבור כביכול של רצונו יתברך אל העולם, לתוך המערכת הנקראת מערכת העולם, אכן, בגשמים יש הרבה יותר מזה, משום שזה משפיע לכל העולם כולו. זה נמצא כאן, בגשם, כאן מונח וטמון החיבור כביכול של הקב"ה לכל הבריאה כולה. לכן כתוב שבזמן שיורד גשם זו עת רצון. זו מסקנת הגמרא שם בתענית, בסוף הסוגיא כתוב "גדול יום הגשמים שאפילו ישועה פרה ורבה בו שנאמר תפתח ארץ ויפרו ישע", וכותב על כך רש"י "ישועה פרה ורבה בו, מליצי זכות נכנסין לפניו ביום הגשמים שנזכר לישועה מתוך שעת רצון הוא".

מכיון שעצם הזמן גשם זה עת רצון, זה מה שיש בגשם, יש כאן זמן של רצון, הקב"ה משפיע כאן רצון לעולם, לכן, בהשפעה של רצון, כל מי שרוצה להיכנס בעת הזאת יכול להיכנס. אבל זה כמובן בתנאי שאנחנו תופסים את הדבר הזה נכון, בתפיסה נכונה של הדברים, כי באופן שבו אנחנו רואים את הדברים, הרי שאנחנו רואים זאת רק כדבר שמרטיב אותנו, זה הכל. זה דבר שמפריע לנו, ואף אם נניח שאנחנו יודעים באיזה מקום שהוא שהדבר הזה טוב

פתחנו בשבוע הקודם בשאלה מדוע צריך לימוד מיוחד שהזכרת ושאלת הגשמים היא חלק מסדר התפילה, במה זה שונה מכל הזכרת הגבורות ומכל הבקשות האחרות, ומדוע זה שונה משאר ענייני התפילה עד שזה מעכב בתפילה. והבאנו את דברי חז"ל שהגשמים באים רק מכח תפילה.

לאחר מכן הבאנו דברי הרמב"ם שפעולת הנבדל בדבר הגשמי נקראת שפע, והיא אינה פועלת כמו גוף גשמי הפועל בגוף גשמי אלא על דרך הנביעה של עין המים המשפיעה לכל צדדיה, וכך השאילו הנביאים את השם הזה הנקרא שפע אל פועל הבורא יתברך שהוא בלתי גוף על העולם, וכמו שנאמר "כי עמך מקור חיים באורך נראה אור". והזכרנו כי המילה גשם הושאלה לכל עצם שאנו יכולים למשו, כל חפץ גשמי.

עוד ראינו את העניין הנשגב של יום הגשמים כמו שהגמרא מאריכה בו מאד, והתחלנו לבאר כי נתינת החסד המושפע בתוך מסגרת שעל ידה נוכל להשתמש בו היא הנקראת גבורות גשמים. עתה נמשיך לבאר מה היא הנשגבות המיוחדת שנמצאת ביום הגשמים.

ההפלגה של יום הגשמים – כאן יש חיבור של מקור החיים לתוך העולם

חז"ל אומרים "גדול יום הגשמים מתחיית המתים". אנחנו לא זוכים לראות את הדברים האלה, אין לנו עיניים לראות אותם. אנחנו רואים את החלק הגבורה שבדבר הזה, את החלק המצומצם שבו, אבל מה שבאמת מונח וטמון בגשם, בגשם מונחת כביכול אותה טיפה של חיים שהקב"ה משפיע על העולם, שם זה מונח.

זאת היא ההפלגה שכתובה כאן. זה גדול אפילו יותר מתחיית המתים, היינו, יש כאן אפילו יותר גילוי מאשר

לחקלאים [וגם זה לא תמיד], אבל אין לנו שום תפיסה ב"גדול יום הגשמים".

וכך נאמר בדברי הנביא (ישעיהו נ"ה י') "כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל", היינו, כאן נמצאת השפעת החיות כביכול מלמעלה, והוא ממשיך "כן יהיה דברי אשר יצא מפי", הגשם זה המשל לכך, והקב"ה אומר "כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי והצליח אשר שלחתיו". גם דברו של הקב"ה חל בעולם ונמצא בעולם, והוא פועל כמו גשם. יש כאן משל ונמשל, כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים, כך, כן יהיה דברי. בעניין הזה מונח החיבור כביכול של הקב"ה אל העולם. [וכך כתוב בהושע (ו' ג')] "ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו ויבוא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ".

החיבור מגיע רק בכח של תשוקה לדבר

בחז"ל כתוב, בבראשית רבה (כ' ז') "ארבע תשוקות הן, אין תשוקתה של אשה אלא לאישה שנאמר ואל אישך תשוקתך, אין תשוקתו של יצר הרע אלא על קין וחביריו שנאמר ואלו תשוקתו, אין תשוקתן של גשמים אלא על הארץ שנאמר פקדת הארץ ותשוקקה, ואין תשוקתו של הקדוש ברוך הוא אלא על ישראל שנאמר ועלי תשוקתו", אלו הן ארבעת התשוקות אשר כתובות בפסוקים.

עלינו לדעת ולהבין לשם מה נחוצות התשוקות האלה. טעם הדבר הוא, עניינם של הדברים האלו הוא חיבור, וחיבור לא נוצר אלא על ידי תשוקה. כך הטביע הקב"ה בטבע העולם, כך הוא טבעם של דברים. לעולם לא ייוצר חיבור בלי תשוקה. כך זה בכל התשוקות האלה כולן, על חלק מהן אנו יודעים שזה בדרך הטבע ועל החלק האחר נלמד כתוב מהמפורש. צורת חיבור שצריכה להיות כחיבור אמיתי, חיבור של חיים, זה דבר שלא ייתכן בלי תשוקה, אין אפשרות כזאת.

"פקדת הארץ ותשוקקה". כאן אנו מבינים שהגשם הזה הוא פעולת החיבור כביכול של "כי עמך מקור חיים" אל הבריאה כולה, והחיבור הזה לא ייתכן שיתבצע בשום פנים ואופן בלי תשוקה. "פקדת הארץ ותשוקקה", וההמשך הוא "פלג אלקים מלא מים תכין דגנם כי כן תכינה", כמו שכתוב בפסוק בתהלים. אבל בלי "ותשוקקה" לא ייתכן בשום פנים ואופן חיבור.

בעצם הבריאה אין חיות וכל חיותה רק

בהשפעה ממקור החיים

הבריאה הזאת כולה היא גוף ענקי והיא נראית לנו כדבר חי, אך עלינו להבין באופן ברור ונהיר, שהדבר הזה הוא

מת לגמרי, הוא לא חי, זה דבר שהוא כולו גוף, וכל חיותו באה לו מכך שמושפעים בו חיים כביכול משפע החיים, מ"כי עמך מקור חיים". הדבר מצד עצמו אין לו שום נקודה של חיות, בלי החיבור הוא לא חי בכלל. בכל הבריאה כולה אין כאן בכלל חיים.

עצם התפיסה של העניין הזה הנקרא חיים, חיים, זה דבר שהוא תמיד מחוץ לדרך הטבע. אין שום מהלך טבעי לעצם העניין הנקרא חיים. חיים זה תמיד מקור. כל דבר שנתפס כחיות שהיא לא מקור, אלו לא חיים. בעצם ההגדרה של המושג חיים, חיים צריכים להיות נתפסים כמקור, מקור של חיות, אחרת זו לא חיות אלא פירכוס. מצינו שיש זנב לטאה שמפרכס, אפשר לקחת לטאה ולחתוך את זנבה והוא ימשיך לפרכס, אבל הדבר הזה אין לו חיות מצד עצמו, זאת חיות שנשארה בו מחיות אחרת, אבל זה לא נקרא דבר חי.

אם אנחנו מבינים בצורה נכונה מה הם חיים, פירוש המילה חיים, שהדבר הזה חייב להיות מקור, וכל מי שמעלה בדעתו, כל מי שנדמה לו, שמקור החיים נמצא פה, זאת בדיוק הנקודה של קיצוץ בנטיעות. מקור החיים נמצא שם. הכל נטוע שם, ומשם הדבר יונק את חיותו. כאן אין חיים, כאן יש רק את מה שמושפע, את השפע. אלו בדיוק הם דברי דוד המלך בתהלים "כי עמך מקור חיים", הקב"ה הוא הנקרא חי העולמים, או קל חי, זה רק הוא, אין חיים פה. אנחנו צריכים תמיד לבקש "על חיינו המסורים בידך", לנו מעצמנו אין חיים. חיים זה תמיד דבר שמגיע אלינו ממקור החיים.

כל עניינה של מערכת הגשמים היא

ההשפעה העליונה ממקור החיים

באופן הפשוט, הדרך שבה החיים מגיעים אלינו, באופן הטבעי והגשמי, החיים האלה מגיעים אלינו דרך הגשם, זה מה שנקרא יום הגשמים, אולם כל מי שיש לו מוח בקדקודו צריך לדעת ולהבין שהדבר הזה הוא לא דבר שניתן לנו בכלל, הוא לא ניתן לנו בתוך המערכת. ניתן לנו משהו של תפיסה ואחיזה בדבר הזה רק כדי להטעות כנראה. יום הגשמים זו השפעה של חיות מהמקור אלינו.

כל מי שלוקח את הדבר הזה כמים בלבד, כפי שכל ילד יודע להסביר איך זה קורה, פשוט עולים מים מן הארץ והם מתאדים וכך מתהווים עננים ואז זה מתקרר והגשם יורד, חושב שהכל ברור. למרות שאף אחד לא יודע להסביר מדוע לעתים זה נעצר פתאום ולעתים זה יורד, זה דבר שהוא בדרך הטבע אולם אנו יודעים שהוא מתחמק מדרך הטבע, אין לנו שום שליטה עליו. לא רק שליטה איך לעשות אותו, אלא גם שליטה של ברור וידיעה בדבר הזה אין לנו. אנחנו לא תופסים אותו. מתביישים להודות בזה

אלו שתי מילים שאינן נמצאות לא בתורה ולא בש"ס. המילה גשם אף בלשון חכמים אינה שכיחה, ואף בספר הערוך כאשר הוא מביא את המילה גשם הוא לא מצא לזה אף מקור, לא בש"ס ולא במדרשים, אלא הוא מביא זאת רק מתרגומים. עיקר המקור הוא למילים אלו הוא ממה שנמצא בלשון הראשונים, בלשון הקדמונים.

אנחנו תופסים מציאות כדבר קיים, אולם כאשר נתבונן במילה זו, שורש המילה מציאות הוא י.צ.א, הדבר יצא מאיזה מקום. זאת היא המילה מציאות. והמילה גשם, עניינה, שהיא באה לתפוס דבר, חפץ או עצם, איזה שהוא דבר.

הרמב"ם וכל גדולי קדמונינו מלאים בשימושי הלשון האלו של מציאות וגשם, ואילו אנחנו מחללים את קדושת המילים האלו. צריך לדעת מה מונח בשורש הדברים האלו, איך אנחנו צריכים להסתכל על פני המציאות. אנו צריכים להסתכל עליה **כמציאות**, לא כדבר קיים אלא כמציאות, כדבר שיוצא, מציאות, משורש נמצא, דבר שיצא מהעולם לגילוי. וכך גם במילה **גשם**, אשר אצלנו, מרוב שאנו רחוקים ונבוכים, הגשמיות כבר הפכה לשם נרדף לפחיתות. כך זה בשימוש הלשון הנוהג היום. באמת, היום זה נכון.. אבל בשורש הדבר, המילה מצד עצמה, למי שמתבונן לראות את המעמקים שהדבר הזה בא להגיד לנו, עלינו להתבונן בזה שרבותינו הראשונים הנחילו לנו את שימושי הלשון האלו, להשתמש כלפי החפצים, כלפי העצמים, במילים מציאות וגשם.

עצם הגשם זה חיבור – לכן הוא לא

קיים בלי תפילה – וזו תפילה מיוחדת

"פקדת הארץ ותשוקקה", כאמור, בלי תשוקה אין חיבור. התשוקה היא היוצרת את הכלי לקבל את המשפיע, את מי שרוצים לקבל אותו. בלי התשוקה הדבר נמצא לעצמו ואין בו שום בית קיבול לקבל את מה שרוצים להשפיע עליו. עתה, הגשם, כיון שהוא נתפס כחיבור, הרי כך הוא צריך להיות נתפס, מכיון שהוא נתפס כחיבור, הוא לעולם לא יבוא בלי תפילה. כך הוא טבעו, ככה ברא הקב"ה את העולם. גשם לא בא בלי תפילה. כך עצם טבעם של דברים. כאן התפילה לא באה בתור בקשת צרכים, כאילו שאנחנו מבקשים בקשת צורך. זו לא בקשת צורך, התפילה כאן היא מעבר לזה. זאת תפילה ששייכת לעצם הקיום. התפילה הזאת היא לא תפילה רגילה של בקשת צרכים.

כל בקשת צרכים שהיא נתפסת באופן שכיון שחסר לי אני מבקש מהקב"ה שימלא לי את זה. וכבר הארכנו בזה שבקשת צרכים כוללת בתוכה עניין המלכות, אנחנו ממליכים בזה את הקב"ה למלך על ידי זה שאנחנו אומרים

אבל הדבר פשוט מתחמק. יש פעמים שבדיוק הכל היה צפוי, הכל היה מדוד שקול וברור עד לטיפה האחרונה, ובכל זאת העננים עברו ולא הורידו גשם, והתשובה שיש לנו לומר היא שכך זה קורה לפעמים. אך עלינו לדעת כי באמת הדבר מצד עצמו שייך למקור, "כי עמך מקור חיים".

כל מי שיסתכל כך על הדברים יכול להבין באיזה אופן שהוא איך יתכן דבר כזה של גדול יום הגשמים ותהיה כאן תפיסה כאילו של תחיית המתים בגשמים האלו. אנחנו רואים פה את השפע, את ההשפעה. זה לא דבר שמתגלגל בדרך הטבע, אין כאן איזה שהוא גלגול של סיבה ומסובב פשוטים, זה בפירושו לא כך. יש כאן שפע, יש כאן השפעה, וזה המיוחד שבגשם.

הכינוי גשם לכל העצמים מלמד על

הקשר של הבריאה למקורה

לשון הקודש רצתה לבטא את העניין הזה, ולכן לקחו את כל העצמים כולם, את כל הנמצאים, כל דבר שממושש ביד שנראה שכאן הוא מתחיל וכאן הוא נגמר, וקראו לו גשם, זה העומק בלשון הקודש, היינו, לשון הקודש בלשון חכמים, והשורש לכך כבר נמצא בתנ"ך בלשון ארמי, וכפי שכבר הבאנו את לשון הפסוק בדניאל "והובד גישמה", ובהרבה מקומות אנו מוצאים שכאשר התרגום מתרגם על גוף הוא מתרגם גשם.

הדבר בא כדי לבאר ולבטא לנו את העניין הזה. אנחנו צריכים לתפוס, כי את כל הנמצא, אם אנחנו תופסים אותו כנמצא בפני עצמו, הרי שניתקנו והוצאנו אותו מהשפע. כל תפיסה של דבר, כאשר הדבר ניתן לנו למישוש, הדבר ניתן לנו לתפיסה, הרי שאנו תופסים אותו כגשם, הקב"ה נתן לנו אותו כגשם, זאת היא השפעה. כך לשון הקודש תופסת את כל העצמים. כל עצם, כל דבר, נקרא גשם. השם 'גשם' בא לומר לנו שאין כאן דבר העומד בפני עצמו אלא יש כאן שפע, שפע של קיום, שפע של חיות, דבר שמושפע מלמעלה וכך הוא צריך להיות נתפס.

כשם שחיללנו כל קודש אנחנו מחללים את לשון הקודש, זה בודאי, זה דבר שהוא מעשים שבכל יום. אנחנו מחללים כל קודש ואת לשון הקודש בפרט, אנו מחללים אותה בכל מילה ומילה שאנו מוציאים מהפה, אבל אם היתה לנו תפיסה עדינה, אפילו בקושי, הרמז הזה היה צריך להוביל אותנו למעמקים של תפיסה.

במילים 'מציאות' ו'גשם' רומזים לנו

חכמים את העומק של הבריאה

ישנם שתי מילים שנאמרו בלשון חכמים, שבהם רומזים לנו חז"ל את עומק עניינם, המילה מציאות והמילה גשם.

בקשת צרכים. יש כאן תפילה מיוחדת. זאת התפילה, שהיא התפילה בשורש הבריאה.

לפני היום הששי של הבריאה, מה שהקב"ה ברא מקודם לכן לא יצא החוצה, משום ש"ואדם אין לעבוד את האדמה", כל זמן שלא היה אדם שהכיר בטובתם של גשמים וביקש עליהם והתפלל עליהם אין את הבריאה הזאת בעולם. הבריאה הזאת אינה נמצאת בעולם אלא רק יחד עם תפילה. הבריאה הזאת של חיבור בין מעלה ומטה, אינה נמצאת בעולם אלא רק עד כמה שיש פה בעולם תשוקה בקשה וקריאה לדבר הזה. אחרת, הבריאה הזאת פשוט איננה בעולם. בריאה כזאת אינה קיימת בעולם, זאת בריאה שנמצאת רק בתפילה.

לכן הגמרא שואלת מהיכן אנו יודעים שצריכים לחבר את הדבר הזה עם התפילה הרגילה שלנו, מגין לנו, זה דבר שהיה צריך לעמוד בפני עצמו, היינו צריכים לעמוד ולהתפלל תפילה אחרת, זה לא שייך לסדר התפילות הרגילות שאנחנו מתפללים בכל יום. זאת תפילה בפני עצמה שצריך להתפלל עליה, וכך, בעונתו, בזמנו, בזמן שצריכים הגשמים לבוא, בזמן שהארץ צריכה לגשמים, היינו צריכים לעמוד ולהתפלל תפילה בפני עצמה, "ומנא לן דבתפילה".

על כך מתרצת הגמרא, שבאותו המקום שאנחנו מקיימים את ה"לעבדו", באותה תפילה שבה אנחנו מקיימים את ה"לעבדו", המתקיים כאמור דווקא על ידי בקשת צרכים, כאשר בעצם האמירה שאנו אומרים שכל צרכינו ממנו, זאת היא העבדות, אנחנו עבדיו וכל מה שיש לנו זה רק ממנו, עתה, דווקא בתפילה הזאת צריכים לחבר גם את התפילה הזו. זה מתחבר אל התפילה הזאת משום שכתוב "ולעבדו בכל לבבכם" ולאחר מכן "ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש", אבל זה צריך להיות לימוד בפני עצמו. מעצם טבע הדברים, הדבר הזה לא היה צריך להיות מחויב בתפילה בכלל. זה לא התחייב מעצם טבע הדברים, להיפך, מצד הסברה הפשוטה הדבר הזה היה צריך להיות תפילה שלא מתחברת לפה, לא שייכת לכאן. זאת לא תפילה ששייכת לתפילה הזאת. זאת תפילה שהיא צריכה לעמוד בפני עצמה.

אם נתפוס נכון, שאין לנו חיים ואין לנו קיום. אנחנו פשוט גוף מת, לולא שנתחבר חיבור גמור למקור החיים. אם נתפוס זאת, אולי נזכה לראות משהו מ"גדול יום הגשמים כיום תחיית המתים".

שרק ממנו צרכינו מגיעים, כל זה נכון. כל זה אמת. אבל כאן יש עומק מיוחד, זאת תפילה שהיא דבר השייך לעצם הבריאה. הדבר הזה לא מגיע לבריאה אלא על ידי תפילה. התפילה כאן היא עניין של חיבור.

אחד מהפירושים של תפילה שכתוב בקדמונים זה מלשון חיבור, כמו "נפתולי אלקים נפתלתי". כמו פתיל שפותלים אותו, דבר שמתפתל סביב עצמו. כשרוצים לחבר דבר לדבר לוקחים שני חוטים שיתפתלו זה על גבי זה וכך הם מתחברים זה לזה. וכך, כמה מגדולי הקדמונים מסבירים את השורש של המילה תפילה, וגם את שורש המילה תפילין, מלשון חיבור. כך כותב גם המהר"ל. [הפירוש היותר פשוט של תפילה הוא מלשון בקשה, פיללתי, רציתי, שאפתי].

התפילה על גשמים, התפילה המיוחדת הזאת, זו לא תפילה ששייכת למערכת של תפילה ובקשת צרכים, זה לא מהמערכת הזאת. זאת תפילה שהיא דבר העומד בפני עצמו, זאת היא תפילה שהיא כולה חיבור, היא כולה "פקדת הארץ ותשוקקה", היא כולה חיבור. איננו מבקשים פה שהקב"ה ימלא את צרכינו, אלא אנו מבקשים אותו. אנו מבקשים את החיבור אליו, אנו רוצים להתאחד עם המקור, זאת היא התפילה הזאת.

תפילת הגשמים לא שייכת לסדר הקבוע של תפילה

עתה, אחר שאנו מבינים שזו תפילה מיוחדת, נוכל להבין מה היא שאלת הגמרא בתענית. כיון שזאת צריכה להיות תפילה מיוחדת לכן הגמרא שואלת "ומנא לן דבתפילה". זאת היתה צריכה להיות תפילה שעומדת בפני עצמה, ומנא לן שאנחנו מחברים אותה לתפילה הרגילה שלנו שהיא תפילה של בקשת צרכים.

התפילה הזאת, תפילת הגשמים, ודאי שיש לה דינים בפני עצמם, וזה דין גמור להתפלל לא מתוך הסדר. גם כאשר תקנו אותה בתפילה, אולם אין הפירוש שתיקנו לנו בזמן הזה להתפלל ותן טל ומטר בתור בקשת צרכים נוספת, ומשיב הרוח ומוריד הגשם בתורה הזכרת גבורות נוספת, אם אדם דילג על אחד מהצרכים האחרים, הרי שאם הוא לא דילג על ברכה או על עניין שלם של ברכה, הדבר פשוט שהוא לא יצטרך לחזור ולהתפלל, ואם כן מה הוא החומר הגדול כאן בזה שהוא לא הזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם, או לא אמר ותן טל ומטר. על כרחנו אין זה מדין